

מועד קטן כד

משה שווערד

1. ספר מגדים חדשים

בעא מיניה ר' יוחנן משמואל כו'. בהגהות
הריעצ"ן ז"ל הקשה, הרי ר' יוחנן לא ראה
את שמואל מעולם כדאיתא בחולין (כה ז). וכתב
שם שאלו בכתב ע"ש ולענ"ד מלשון בעא מיניה
כו' אמר ליה כו', משמע שהיה פא"פ ולא בכתב.
והנה בשאלמות (שאלמת טו) הגירסא, בעא מיניה
רבנ"ס ומר יוחנן משמואל כו', וכתבו בשאלמת
שלוש ובהעמק שאלה שם, שכנ"ל בגמ' מר יוחנן,
ומיושב כזה גם קושית החוס' בד"ה בעא ע"ש.
וכן הביא בדק"ס (אות מ') מכמה מקורות
הגירסא מר יוחני, וכתב שזו היא הגירסא
האמיתית ע"ש.

2. דף על הדף מועד קטן דף כד עמוד א

בגמ': יש אבילות בשבת או אין אבילות בשבת וכו'. השפת אמת (פר' דברים) כותב לבאר הדבר, דהנה כל ימות
השנה הנהגת העולם היא על ידי מלאכים ושרים. אך בשבת ההנהגה היא על ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו
כביכול, ואצלו אין אבילות, כנאמר "עוז וחדוה במקומו" (דהי"א, טז, כז) ותד"ק.

והעיר הרה"ג ר' יהושע לפקוביץ שליט"א, שבאור החיים הק' (תחילת פרשת ויחי) מביא שם יעקב הוא בבחינת
הדאגה והעצבון, ושם ישראל בא ממקום השמחה והמנוחה וזה ביום שבת למנוחה והוא הטעם לנשמה יתירה,
ולצד שממקום עליון באה, יצו ה' להרחיק היגון והכעס ולקרוא לשבת עונג. ולכן השבת הוא יום מנוחה ועונג
ואין בו עצבון ודאגה ואבילות עכ"ד.

3. תוספות מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

בעא מיניה ר' יוחנן משמואל – מיהו ר' יוחנן לא קיבל משמואל דאיהו סבירא ליה דברים שבצינעא נוהג
כדפרישית לעיל.

4. טור יו"ד סימן שפג

אבל אסור בתשמיש המטה ותניא אבל רבתי אבל בתשמיש במטה אסור מעשה באחד ששמש מטתו בימי
אבלו ושמשו חזירים את גווייתו וא"ר יוחנן אבל ששמש מטתו חייב מיתה ...

5. בית חדש על יו"ד סימן שפג

(א) אבל אסור בתשמיש המטה. כל זה איתא בתלמודא דידן (ריש דף כ"ד) ואיכא לתמוה דלשם אסיקנא דרבי
יוחנן לא קאמר דחייב מיתה אלא אסור קאמר ורבינו הביא בשם רבי יוחנן דחייב מיתה וצריך עיון:

6. שפת אמת על מועד קטן דף כד/א

בגמ' אסור איתמר ומשמ' דר"י, הג' רעק"א ז"ל בגליון הש"ס תמה דמה קמ"ל הא ברייתא היא לעיל דתשמיש
מדברים שאסור האבל בהם, ואפ"ל דקמ"ל דאפי' למ"ד מקצת היום ככולו וי"א דגם מקצת לילה מהני מ"מ
בתשמיש אסור כל יום השביעי כנ"ל:

7. רש"ש מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

גמרא אבל ששמש מטתו בימי אבלו ח"מ א"ל ר"פ אסור אתמר כו'. וכ' הגה"ש ל"י מה חדש בזה כו'. ולי ק"ק מדוע קבעו הש"ס הכא. לעיל גבי דברים האסורים בימי אבלו ה"ל לקובעו. ודוחק לומר משום דאירי לעיל בפלוגתת רשב"ג ורבנן בתה"מ באיננות. ועוד ק"ל יתור לשון אב כו' בימי אבלו. אשר על כל אלה, נ"ל דר"ל בהא דאבל כו' בימי אבלו לכלול גם יום השבת דהוא במספר ימי אבלו דהא שבת עולה ג"כ. ולכן א"ל ר"פ דלא אתמר משמי' דשמואל דאיהו ס"ל דאין אבילות בשבת אפי' בדברים שבצינעא וכדאמר לקמן נת"ר רשות אלא משמי' דריו"ה דסבר לקמן דברים שבצינעא נוהג:

8. תוספות מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

הא אחר שלא פרע כו' - אף על גב דפשטי' דקרא הא אחר פורע ופורם ואם הם יעשו ימותו נראה דאסמכתא בעלמא הוא דהא לא מייתי להו סוף פרק הנשרפין (סנהדרין דף פג.) גבי אלו שבמיתה.

9. ספר מי מועד

תוספות ד"ה הא - נראה דאסמכתא בעלמא הוא

הנה רבו השיטות בענין חיוב קריעה אם הוא דאורייתא או דרבנן ואף אם הוא מדאורייתא האם יש בו חיוב מיתה בידי שמים;

שיטת הראב"ד (הובא ברא"ש סימן נ') היא שדרשת סונין היא דרשה גמורה ויש בו עונש מיתה בידי שמים, והא דלא מייתי להו בסנהדרין, צ"ל תנא ושייר (כמו שכתב הרש"ש כאן ע"ש).

שיטת הרא"ש (שם) ורמב"ן בתורת האדם ועוד כמה ראשונים היא שכל חיוב קריעה אינו אלא דרבנן ודרשת סונין אינו אלא אסמכתא בעלמא. וכ"כ הכס"מ בהלכות אבל (ריש פ"ח) בשיטת הרמב"ם.

ע"ן פירש רש"י עה"ת (ויקרא י' ו') ובשפתי חכמים שם שנראה מדבריו שחיוב קריעה היא מן התורה (אע"פ שלא כתב רש"י בפירושו אלא בפריעה, לכאורה ה"ה לענין פריעה) אלא הא דרדשינן שיש בו מיתה בידי שמים אינו אלא אסמכתא. ודיוקו של קרא, מן התורה, ע"כ הוא, הם בני אהרן שפרעו ופרמו חייבין מיתה בידי שמים.

10. רש"י על מועד קטן דף כד/א

גוייתו - כל גופו, ואיכא דאמרי אבר שלו:

11. ספר דרך חיים - פרק ו משנה ג

והבן המשל הזה שמדמה את האדם כאשר הוא חסר התורה לחזיר, כי החזיר היא ביותר רודף אחר ענין גופו ותאותיו ואין כיוצא בו, כי שאר בעלי חיים מבקשים קצת כבוד בטבע כמו שאמרו (חגיגה י"ג ע"ב) ארבע גאים שור בבהמות ארי בחיות וכו' וכן עזות נאמר על קצת בעלי חיים, אבל החזיר אינו רק לבקש אכילתו הגופנית דרך מאוס ודרך טינוף. וכך הוא האדם כאשר עוזב את התורה השכלית ואינו הולך רק אחר תאותו הגופנית...

12. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

ושמטו חזירים את גוייתו. פי' שלא זכה לקבורת ישראל, והיינו דוקא על ששימש מטתו שהוא זלזול מוחלט באבלות, אבל בשאר דברים כגון אם זקף מטתו לא מצינו עונש כזה.

13. תוספות מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

ושמואל לטעמיה - פי' בתוספ' הרב דרב סבר דעטיפת הראש שאינה כעטיפת ישמעאלים היא עטיפה ומסתמא רב ושמואל הלכה כרב יש מפרשין דרשיצת ידים דקאמר הכא רשות היינו כמ"ד פרק במה מדליקין (שבת דף כה:) דבלא אבילות הוא רשות אבל לר"נ בר יצחק דאמר התם ואני אומר מצוה באבל נמי הוי מצוה

ולא רשות ונראה דלא צריך למימר הכי אלא הכי פירושו הכא דמשום אבילות אינו חובה להראות אבילות בשבת.

14. ריטב"א על מועד קטן דף כד/א

והשתא דאתית להכי נ"ל דרב מודה דמצות עטיפה כעטיפת ישמעאלים דהיינו עד גבי דקנא כדפריש רב נחמן והרי הכתוב צווה גבי יחזקאל (כ"ד) ולא תעטה על שפם והיינו ודאי על גבי דקנא וכדי שיהו שפתותיו דבוקות, ומה שאמור במצורע על שפם יעטה תרגם אונקלוס כאבלא יתעטף, ומילתא אנב אורחא קמ"ל אונקלוס הגר, אלא דרב סבר שזו למצוה אבל אינו מעכב ואע"פ שאינה כעטיפת ישמעאלים עטיפה היא, וכיון שכן בשבת לא יפרע ראשו לגמרי אלא יהא הסודר עליו דהא לא מינכר ונוהג באבילות, ולמדנו מזה כי אף לדברי רב מצוה בחול כעטיפת ישמעאלים, וכן קבעוה הגאונים ז"ל הלכה ואע"ג דקי"ל הלכתא כרב באיסורי וקי"ל הלכה כדברי המקל באבל אע"פ שכבר אמרנו (לעיל י"ח א') שאין הכלל אלא במחלוקת [התנאים ולא במחלוקת] האמוראין, ומיהו [אפי'] כי אמרינן דפליג רב עליה דשמואל י"ל שתהא הלכה כשמואל בזו כיון דרב נחמן דהוא בתרא סבירא ליה כשמואל ומחוי למעשה כותיה, ובירושלמי (ה"ה) אמרו לא תעטה על שפם מכאן שצריך לכסות פניו ופריך ויכסינה מלרע ופריך דלא לימא פומיה הוא חשיש:

15. משנה ברורה על או"ח סימן ח

(ד) בטלית - שכיסוי זה (ז) מכניע לב האדם ומביאו לידי יראת שמים. ועיין בט"ז שדעתו דנכון שלא יסיר הכובע הקטן שעל ראשו בעת התפילה אף שהוא מכסה ראשו בהטלית ג"כ. וכתב הב"ח דצריך שיהא הטלית על ראשו מתחלת התפלה עד סופה. ועכ"פ יעמוד כך מעוטף (ח) לפחות כדי הילוך ד"א. כתוב בכוונות האר"י ז"ל היה מכסה הטלית על התפילין של ראש (ט) ועיין ס"ס כ"ז דעכ"פ לא יכסה לגמרי. בשעת עטיפה מכסה ראשו בהטלית עד שיגיע (י) עד פיו ומשליך כל הארבע ציציות (יא) לצד שמאל כדי הילוך ד"א ואח"כ יסיר העטיפה עד שהש"ר יהיה נראה קצת וכנ"ל ויעמיד כ"א מהציצית על מקומה וכדאיתא בסעיף ד' וזהו העטיפה שיוצאין בה לכו"ע ולא כמו שנוהגין איזה אנשים שמושכין הטלית על עצמן עד שמגיע הראש לחצי אורך הטלית ומתעטפין בו דזהו איננו נקרא עטיפה עיין במ"ק כ"ד ע"א. משמע בגמרא שבחור (יב) לא היה מכסה ראשו בטלית אפילו הוא ת"ח:

16. ספר מגדים חדשים

והנה בשו"ע הרב (סימן ח' ס"ה) כתב, עטיפת
הישמעאלים היינו לכסות הראש עם הפנים
עד גומות שצלחי למטה מפיו ע"ש. וכ"כ במשנה
ברורה שם (סק"ד), בשעת עטיפה מכסה ראשו
בהטלית עד שיגיע עד פיו כו' ע"ש. והוא שיטת
רש"י בשמעתין, ובב"י או"ח שם הביא רק דברי
רש"י, ולא הזכיר דעה אחרת בעטיפת ישמעאלים.
ובטור יו"ד (סימן שפו) ובב"י שם, הוצא רק שיטת
שאר הראשונים בעטיפת ישמעאלים, ולא הוצא שם
דברי רש"י.
והאדרמו"ר ממנוקאטש ז"ל צנמוקי או"ח שם
תמה הרבה על השו"ע הרב, וכתב
שאין שום מקור למ"ש לכסות הפנים, והוכיח שם

שעטיפת ישמעאלים היינו שמתעטף ראשו וכורך
שני קצוות של הטלית על הנזאר עד פיו ע"ש. ולפי
מה שבארנו הם שני שיטות צראשונים הנ"ל.
והשו"ע הרב נמשך אחר דברי הב"י שם שהביא
דברי רש"י, ולשיטתו מכסה גם הפנים. ומה

17. שו"ת יחיה דעת חלק ה סימן א

שאלה: האם יש צורך מן הדין להתעטף בציצית כעטיפת ישמעאלים, ובדבר הנוהגים שבשעת עטיפתם מכסים ראשם ופניהם לגמרי בטלית, האם הם עושים כהלכה?.

תשובה: במועד קטן (טו ע"א) אמרו, אבל חייב בעטיפת הראש. ואמרו עוד שם (כד ע"א) כל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה. והסביר רב נחמן, שהעטיפה תהיה עד הגומות שבלחי למטה מפיו. וכתב הטור אורח חיים (סימן ח'), סדר עטיפת הטלית, פירשו הגאונים שצריכה להיות כעטיפת הישמעאלים שהיא עטיפה גמורה, שכן הנוסח של הברכה להתעטף בציצית, (וכדאיתא בתוספתא ברכות פרק ו' הלכה טו). אבל בעל העיטור כתב, שאין צורך בכך, אלא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגליו. וכתב מרן הבית יוסף בשם רבינו יצחק אבוהב, כי מה שאמרו במועד קטן שכל עטיפה שאינה כעטיפת הישמעאלים אינה עטיפה, זהו רק לענין אבלות, אבל לגבי ציצית שנאמר בה גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה, די לנהוג כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם. ואף נוסח הברכה להתעטף בציצית אינו אלא לשון כיסוי. (וכן בתרגום יונתן בן עוזיאל בראשית כד סה, ותקח הצעיף ותתכס, ונסיבת רדידא ואתעטפת ביה. ובדברים כב יב, אשר תכסה בה, דתעטפון בה). וכן פסק מרן בשלחן ערוך /א"ח/ (סימן ח' סעיף ב'): סדר עטיפת הטלית הוא כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגליו, ונכון שיכסה ראשו בטלית. ולפי זה אין חיוב מן הדין להתעטף בציצית הישמעאלים, שלא נאמר כן אלא לענין אבלות. (וראה בשו"ת חיים שאל חלק ב' סימן א' אות ב', ובערך השלחן סימן ח' סק"א). ומכל מקום המנהג לעשות כעטיפת הישמעאלים גם בציצית, שכן נאמר בפסיקתא זוטרתא (סוף פרשת שלח לך): ועטיפתו כעטיפת הישמעאלים. וכן דעת התוספות בערכין (ב ע"ב) בד"ה היודע להתעטף. ע"ש. וכן כתב בשו"ת תרומת הדשן (סימן מה), שעל כל פנים בשעת הברכה יש להתעטף בטלית בכיסוי הראש, ויעמוד כך מעוטף בטלית לפחות כדי הילוך ארבע אמות, ולאחר מכן ימשכנו מעל ראשו ויורידהו על כתפיו. ובאופן שכזה יתאים הנוסח להתעטף בציצית לכל הדעות. ע"ש. וע"ע בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן ד' וח'). ע"ש. ורבינו חיים ויטאל בשער הכוונות (דף ד' ע"א) הביא שיטת הגאונים שצריך להתעטף בטלית כעטיפת הישמעאלים, ושכן כתב רבינו סעדיה גאון, וסיים, ולכן לאחר שבירך להתעטף בציצית, יתעטף בטלית על ראשו, ויחזיר שתי כנפות הציצית שבצד ימין לצד שמאלו, באופן שיתחברו שם כל ארבע כנפות הציצית, ויהיו תלויים מאחוריו בצד שמאל. וטוב ונכון לעשות כן, ולפחות ישאר מעוטף כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות לאחר הברכה, ואחך כך יסיר את העיטוף מעל צוארו. וכן היה מנהגו של מורי האר"י ז"ל. ...

אולם הדבר ברור שעטיפת הטלית צריכה להיות סביב הצואר והגרונ, ואין לכסות בעטיפה את כל הפנים והעינים, כפי שיש נוהגים מאחינו האשכנזים, שהרי בודאי אין זו כעטיפת הישמעאלים, שדרכם בעטיפתם לגלות חלק מהפנים והעינים, כדי שיוכלו לצאת ולבוא, ולראות נכוחה בעת שעוסקים במלאכתם, ואם יהיו עיניהם מכוסות, הלא יפלו במהמורות בל יקומו. וכן מבואר בדברי מהר"ח ב' בשער הכוונות הנ"ל ובשאר האחרונים... והנהגים להתעטף בטלית ומכסים פניהם ועיניהם בטלית, מנהג טעות הוא בידם, וכמו שהעיר בצדק הגאון רבי חיים אלעזר שפירא ממנוקאטש בספר נימוקי אורח חיים (סימן ח') ... בסיכום: סדר עטיפת הטלית צריך להיות באופן כזה: מיד לאחר ברכת להתעטף בציצית, יתעטף בטלית על ראשו, כשארבע כנפות הטלית יורדות כנגד פניו, ולאחר מכן יש לאחוז את הצד הימני של הטלית ולהשליכו על כתפו השמאלית (וטוב שישהה כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות), ואחר כך ישליך גם את הצד השמאלי שכנגד פניו לאחוריו על כתפו השמאלית, באופן שכל ארבע הכנפות יהיו מונחות מאחוריו, וישהה כך כדי שיעור הילוך ארבע אמות, ואחר כך יוריד הטלית על גופו, ויחזירם באופן שיהיו שתי כנפות הציציות לפניו, ושתיים לאחוריו. ונכון שיכסה ראשו בטלית עד סוף התפלה. ויש להקפיד בשעת העטיפה שלא לכסות את כל הפנים והעינים, אלא העטיפה צריכה להיות סביב הצואר וחלק התחתון של הפנים, למטה מפיו, והנהגים לכסות בשעת העטיפה את פניהם ועיניהם, מנהג טעות הוא בידם, ועליהם לשנות מנהגם, ולנהוג כמו שביארנו. וכן אלה שנוהגים לכרוך הטלית על צוארם וכל ארבע כנפות הציצית מול פניהם, אינם יוצאים ידי חובת המצוה, ומברכים ברכה לבטלה. ויש להעיר למוסר אזנם. ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.

18. חידושי הריטב"א מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

ועיקר עטיפת הישמעאלים כדמחוי רב נחמן עד גבי דיקנא ופירש רבינו האי ז"ל גבי דיקנא הוא שער (שעד) [שעל] הלסתות ועטיפה זו למעלה מן החוטם וכן עושין הישמעאלים וקורין אותה אל תאלם בערבי. [1] **כתב בספר המצות שלא נהגו בצרפת בעטיפה זו מפני שדרים בין הגוים ולא יהיו מתלוצצים בהם.**

19. דרישה על יו"ד סימן שפו

ומה שאין אנו נוהגין בעטיפה כתבו התוספות (כא. ד"ה אלו) דסמכינן אהא דאנו דרים בין האומות ויש בינינו עבדים ושפחות ולא היה מביא כי אם לידי שחוק ותימה ששום פוסק לא חילק בעטיפה דהאיזנא דאינה נוהגת ואדרבה בתשובת (מהר"ק) [מהר"י ווייל] סימן ה' מצאתי דנוהג אפילו בשבת [2] ונראה לי דהאיזנא עטיפה היינו שמכסה הכובע עד בין העינים ואפשר משום דעטיפת ישמעאלים לא ידוע ואמרו בגמרא כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים דלא הוי עטיפה וקל להבין.

20. תוספות מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

לא שנו שאין לו מנעלים ברגליו - תימה דכי היכי דמנעליו מוכיחין עליו אמאי לא אמרי' אחד מהני מוכיחין ונמצא דאינו חובה כי אם האחד ושמא במנעלים יש הוכחה יותר.

21. תוספות מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

וכל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע - נראה דהא דאמר לעיל (דף כ:): מי שנזדמן לו חלוק בתוך ז' אף על פי שאינו שעת חימום שמא דוקא כגון שקרע כבר והכא מיירי בשלא קרע עדיין א"נ כגון שאין לו חלוק בשעה ראשונה חייב לקרוע כשיהיה לו אפי' שלא בשעת חימום ולי נראה דבכל שעה שיוכל להתחמם על מתו אפי' לזמן מרובה אחר מיתתו קרוי שפיר בשעת חימום כמו שאמרו ברבנן משום דמדכרי שמעתייהו הוא הדין נמי בכל מת שיוכל להתחמם עליו והא דפריך בסמוך ולא משני הכי משום דבלאו הכי משני שפיר.

22. ספר מי מועד

גמרא- "כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע"

(א) הנה בענין שעת חימום מתי הוא, כתב רש"י מכת"י שהוא: "סמוך לפטירת הכת". אמנם עיין באור זרוע (הלכות אבילות סימן תיח) שמבאר שע"כ לאו דוקא שעת מיתה אלא אף בשעה ששמע על מיתתו מקרי שעת חימום, דהא משמע בגמרא לעיל (דף כב:): שיש חיוב קריעה על שמועה קרובה (שרק על שמועה רחוקה או שמועה קרובה הנעשה רחוקה לאחר שבת ויו"ט חוקרת הגמרא אם יש חיוב קריעה ומשמע שעל שמועה קרובה בודאי יש חיוב קריעה) וכן פסק הרמב"ם וש"ע ושאר ראשונים. וא"כ ע"כ צ"ל שאף שעת שמועה מקרי שעת חימום.

ולפי דבריו, האו"ז מבאר שהוא שהקשה הגמרא ששמואל קרע על מיתת רב תריסר מני, ע"כ ס"ל להגמרא לדבר פשוט שלא קרע כל בגדים אלו ביום שמועה (דא"כ הרי קרע בשעת חימום ולא קשה כלל) אלא סוברת הגמרא שלא קרע כ"כ הרבה בגדים כ"כ בבת אחת אלא שקרע בגדיו כמה פעמים אף לאחר יום שמועתו כשעלה מיתת רב על זכרונו. וקושית הגמרא הוא מהקריעות שעשה לאחר יום השמועה ולא מהקריעה ראשונה שעשה. וכ"כ הריטב"א כאן בפירוש ע"ש.

(ב) אמנם עיין בפירוש ר"ח שכתב בביאור קושית הגמרא מהא דשמואל ור"י שקרעו כששמעו על מיתת רב ורב חנינא וז"ל: "הנה קרעו בשעת שמועה ולא בשעת חימום". הרי מבואר מדבריו ששעת שמועה אינו נחשב שעת חימום. וע"כ היינו משום ששעת חימום היינו שעת מיתה או קרוב אליו מיד (וכפשמות לשון רש"י מכת"י הנ"ל). ולפי"ז שפיר י"ל שקושית הגמרא הוא כפשוטו שכודאי קרעו כל בגדים אלו

23. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

וכל עטיפה שאינה וכו'. וכן נפסק להלכה (יו"ד סי' שפ"ו). וקשה הא צריך לפסוק הלכה כרב באיסורא, וביותר דהא אמרינן הלכתא כדברי המיקל באבילות. ומתמצים הראשונים דכיון דרב נחמן אמר עד גובי דדיקנא, משמע שפסק כשמואל, ויש ראשונים שמפרשים שרב מודה לשמואל דעטיפת ישמעאלים בעינן, אלא אומר שבשבת אמנם כה"ג הוי אבלות בפרהסיא, מ"מ יעשה עטיפה במקצת, ופליג עליה שמואל ואומר שאין מחלקים בעטיפה ועושים או עטיפה גמורה או פטור לגמרי, ונקטינן כשמואל.

ובזה יש לימוד זכות על מנהג העולם שאינם נוהגים לישב בעטיפת הראש דכיון שא"א לעשות עטיפה כעטיפת הישמעאלים משום שאנו בין הגויים, לכן פטורים לגמרי. ועי' בהמשך.

24. ספר מגדים חדשים

נח נפשיה דרב. נפי' הרשנה"י להלן (כה א) כחב, נח נפשיה, לשון כבוד לומר שנפשו נחה מעל זה העולם דנפיש דיעמותיה ע"ש. וראיתי להגאון מהר"ח מוולאזין ז"ל בספר רוח חיים עמ"ס אבות (פ"ו מ"א), שכתב לבאר מה שחז"ל כינו למיתת דיקים בלשון "נח נפשיה", והוא כי הדיק כל ימיו עלי חלד הוא עסוק במלחמתו נגד היצה"ר הקס עליו בכל יום מחדש, ורק בשעת מיתתו אז נח נפשיה ינוח על משכבו ע"ש. והביא דבריו הגר"צ הכהן ז"ל בספר אורח המלך על הרמב"ם (פ"ב מהל' יסוה"ת ה"ז) ע"ש. ובספר ליקוטי מאמרים הנדפס בקו"ס דברי סופרים (ע' כז) כתב, לכך נקרא המיתה נח נפשיה בלשון רז"ל שנחה במנוחה ממלחמת היצר ע"ש. ונראה שגם שם נמכוון לדברי מהר"ח מוולאזין ז"ל הנ"ל אף שלא הזכירו בשמו. וע"ע בחילת ספר רסיסי לילה (אות א'). ולפי דבריהם לשון נח נפשיה שייך רק גבי דיקים, ויש להעיר ממה שמצינו לשון זה גם גבי אחר בחגיגה (טו ז) כי נח נפשיה דאחר. וע"ע להרד"ק צישעיה (נו, ז) בפסוק יבוא שלום ינוחו על משכבותם. וע"ע ביד דוד להלן בסוף המס'.

25. מהרש"א על מועד קטן דף כד/א

גמ' אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה כו'. [1] פרש"י בקושיות עכ"ל. [2] וטפי נראה לפרש בפשיטות שהיה ת"ח גמור שהיה לו לירא ממנו כמ"ש את ה' א-להיך תירא לרבות ת"ח:

26. תוספות רא"ש על מועד קטן דף כד/א

אזל ליה גברא דמסתפינא מיניה. [3] כלומר מפני יראתו הייתי מעיין בשמועתי יפה ולא הייתי מקל בה, ועתה ממי אירא אולי אשגה תמיד ואחטיא את הרבים, נמצא שהוא היה מזכה אותי, הראב"ד:

אב"י אשכחיה לרב יוסף דפרים ליה סודרא
 ארישיה ואזיל ואתי בביתיה כו'
 דברים שבצינעא נוהג. נסו"ת טוטו"ד מהדו'
 ג' ח"ב (סימן ר"ח), נשאל אם בפני בני ביתו נחשב
 צינעא או פרהסיא. והביא מדברי הגמ' כאן דרב
 יוסף אמר לו דברים שבצינעא נוהג, ואטו רב יוסף
 לא היו לו בני בית, ובע"כ דלפני בני ביתו נחשב
 צינעא. והעיר עוד ממ"ש נסו"ע יו"ד (סימן שעט
 ס"ד) לענין ברכת אכלים בצרכת המזון, דבשבת
 אם צריך ביחיד או בג' אכלים מצרך כדרך שמצרך
 בחול לצינעא הוא, ואם אכלו אחרים עמו וצרכו
 אין מצרכין, דכיון דאיכא אחרים לאו צינעא הוא
 ע"ש. והוא מדברי הרמב"ן בתוה"א שהביא הטור
 שם, והכריע כן במחלוקת שהביא הבה"ג [הובא
 בתוס' לעיל כ' ב ד"ה קורע ע"ש]. ומשמע מלשון
 הטוש"ע דדוקא אם קועד בג' אכלים מצרך, אבל
 אם אינם אכלים אף שהם בני ביתו שוב לא נחשב
 לצינעא. וכתב הטוטו"ד דהחילוק הוא כך, שמה
 שהאכל עושה נחשב דברים שבצינעא אף אם עושה
 כן בפני ב"ב, ולא הוי פרהסיא רק אם עושה כן
 בפני אחרים ממש. אבל מה שאחרים יעשו דבר
 הניכר לאבילות זה נחשב פרהסיא אף אם הם ב"ב,
 ולכן דייקו הטוש"ע וכתבו אבל אם אחרים אכלו

28. תוספות מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

הלכה כר"ג - תימה כיון דאמר שמואל (לעיל דף יח. כב.) הלכה כדברי המיקל באבל אמאי איצטריך
למיפסק הלכה כר"ג וי"ל דחומרא נמי היא דאם קברו סמוך לחשיכה ולא היה לו שעה אחת לנהוג בו אבילות
 או קברוהו נכרים ביום טוב או שמע שמועה קרובה ביום טוב אם הם כרגלים אינם עולים למנין שבעה ואם הם
 כשבת עולים.

29. רא"ש על מועד קטן פרק שלישי - סימן כח

א"ל לא סבר לה מר דאין אבילות בשבת אמר ליה הכי א"ר יוחנן דברים שבצנעה נוהג והאידינא דאין רגילות
 לילך יחף הוי נעילת הסנדל חובה ותלמוד תורה יראה דהוה דבר שבצנעה אבל לחזור הפרשה כיון דחייב אדם
 להשלים פרשיותיו עם הצבור הוי כקורא את שמע ומותר ואם קראו את האבל לעלות לקרות בתורה צריך
 לעלות ואם נמנע הוי דבר של פרהסיא ושמעתי שר"ת ז"ל היו קוראים אותו בכל שבת שלישי ואירע בו אבילות
 ולא קראו החזן ועלה מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת הרואה שאינו עולה יאמר שבשביל זה
 הוא נמנע מלעלות והוי דברים שבפרהסיא. ולענין שאילת שלום בשבת גרסינן בירושלמי (הלכה ה) מקום שנהגו
 לשאול בשלום אבילים בשבת שואלין כהדא דר' אושעיא רבה אזל לחד אתר חזיא אבליא בשבתא שאול בון

א"ל איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומינו ודברים של צנעה נוהגין אף ברגל כדאמר בפ"ק דכתובות (דף ד.) כל אותן הימים הוא ישן בין האנשים וכו' מסייע ליה לר' יוחנן דאמר אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים של צנעה נוהג וימי החופה כמועד הווי:

30. רש"י על מועד קטן דף כד/ב

עניים בני שלש – [1] לפי שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו שמחה אחרת:

31. חדושי הר"ן על מועד קטן דף כד/ב

[2] פ' לפי שהעניים מגדלין בניהם ברעב וחביבין להן יותר. ובני זקנים אפילו עשירים כבני עניים, אע"פ שהם קטנים לפי שאינם יודעין אם יהיו להן עוד בנים. ופ' מצהיבים מתרגשין ומצטערין ומאדימין פניהם מרוב הצער.:

32. פירוש רש"י כתב יד על מסכת מועד קטן דף כד/ב

עניים בני שלש, [3] מפני קורת רוח של עני שמצטער על בנו יותר מן העשיר לפי שבנו מסייעו וצריך לו:

33. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מועד קטן דף כד עמוד ב

עניים בני שלש וכו'. וקשה דאיפכא מסתברא, שהרי העני מלומד מעולם בדוחק ואין ליבו רחב כ"כ שיצטער כמו העשיר. ונראה דסברת הגמרא היא דעני אין לו במה לשמוח ולהתנחם מצרותיו רק בבניו, ולכן צריך הספד, שע"י השתתפות בצערו הרי"ז מתנחם. משא"כ בעשיר שיש לו עסקים אחרים וענינים שונים שבאלו הריהו מסיח דעתו ומצטער ומשמה לבו בהם.

34. ספר מגדים חדשים

עניים בני שלש עשירים בני חמש כו'. נאור
זרוע הל' אבילות (סימן תכז) כתב, מהכא
ליכא להוכיח דהספידא יקרא דחיי הוא, דפשיטא
שנחת רוח לקרובים כשמספידים אותם, אללא כי
איבעיא לן בסנהדרין (מו 3) הספידא אי יקרא
דחיי הוא או יקרא דשכני, היינו מעיקרא
דהספידא כי איתקן איבעיא לן, ונפ"מ כדמפרש
המס דאי אמר לא מספדוהו, אי נמי לאפוקי

35. חדושי הר"ן על מועד קטן דף כד/ב

ועוד כתב רב נחשון גאון ז"ל ינוקא דאתיליד והוא בר תרין או בר תלת וארבע יומין הכי רגילין וגמירין כי ניתא נפשיה דמהלי ליה על קבריה ואין מברכין על המילה ומסקינן ליה שמא דכמתרחמין מן שמיא והוי תחיית המתים הויא ידיעה בינוקא ומבחיין ליה לאבוה עכ"ל. ואני שמעתי שיש בספר הזוהר דמלאכי השרת מלין אותן ומשימין ערלתם במלת המומרין כדי שיהו נראין ערלים וברוך היודע האמת:

36. ספר מנחת חינוך - מצוה תלת - אות ב

ומבואר בסוגיא ה' ע"ב לענין הלאו, והוא הדין לענין העשה, דאינו עובר עד שיעבור עליו כל הרגל, ואם נדר לאחר שנכנס קצת מהרגל אינו עובר באותו הרגל, כיון שלא עבר עליו כל הרגל. ואם נדר תוך הרגל והגיע רגל אחר, מקצת מן השני מצטרף עם מקצת מהראשון, והוי ליה כל הרגל [ו' ע"ב תוס' ד"ה שנה]. וגם בחג הסוכות אינו עובר עד שיעבור עליו שמיני עצרת ג"כ, אף דהוא רגל בפני עצמו, מ"מ לענין זה הוי ליה רגל אחד. וגם בעצרת אינו עובר עד שיעברו עליו כל שבועת ימי תשלומין, עיין בספר טורי אבן ו' ע"ב [ד"ה אלא] שביאר

דברים אלו באריכות. ועיין בספר פני יהושע שם ד"ה בשלמא, שכתב דדוקא ברגל עובר אבל לאחר הרגל אינו עובר, לא כמו הלאו דעובר בכל יום לאחר שלש רגלים, עי"ש:

37. קובץ המאור אלול תשס"ט-בענין מצות קבלת פני רבן

עיינ בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון ס' ה אות נד) שדן אם אפשר לברך ברכת שהחיינו לאחר חג השבועות בעודו זמן התשלומין. והעלה שאע"פ שעדיין יש מצות קבלת פני רבו, משום שמצות קבלת פני השכינה איתא בתשלומין, מ"מ אין ראוי לברך שהחיינו. ומדבריו מבואר שמצות קבלת פ"ר דומה כ"כ למצות קבלת פני השכינה, שיש תשלומין למצוה זו כמו שיש תשלומין לקבלת פני השכינה.

38. מגן אברהם על או"ח סימן קלא

(יח) עד אחר שבועות. ויש מקומות נוהגין שלא ליפול [ששה] ימים אחר שבועות מפני שהקרבת היה להם תשלומין כל ז':

39. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מועד קטן דף כד עמוד ב

מקור שיש תשלומין לשבועות כפסח

מה חג המצות יש לה תשלומין וכו'. פלא הוא, [ומה ענין שמיטה אצל הר סיני], ואיך אפשר ללמד מהא דלעצרת יש תשלומין ז' ימים דלהכי הוי דינא דעצרת עולה לו באבילות לז' ימים. וי"ל דר"ל דמכיון דמצינו שהוקשו עצרת לחג המצות לענין תשלומין, ה"נ הוקשו לענין אבלות, דכמו שפסח עולה במקום שבעה ה"נ בעצרת, ואף דבשבועות ה' ימים שלאחריו הם כבר חול.

והנה לענין תשלומין מביאה הגמרא בחגיגה (י"ח א) עוד דרשה דכתיב חג הקציר, וכי איך מותר לקצור בחג. אלא קאי על חג העצרת דאע"פ שמותר לקצור בימים שלאחריו, עדיין נקרא חג ויכול להשלים בו, ובאמת דהרי לענין אבלות דשלושים הא אינו אלא מדרבנן. (חוץ מלהראב"ד בקצת דינים, וצ"ב), ול"ש לזה דרשה ואסמכתא מדאורייתא לעלות לו לשבועה משום חג, אלא דמ"מ אשמעינן החידוש, דאף דבה' ימים שאחר העצרת שאינם חג כלל ומותרים בהספד ותענית (חוץ מאסרו חג), ומ"מ עולים לו מהמנין לשבועה. דנקרא חג להגמ' בחגיגה ולדידן משום ההיקש.

40. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מועד קטן דף כד עמוד ב

חילוק שבת שאין מפקיע אבילות מיו"ט

יום אחד לפני ראש השנה וכו'. ואף דבר"ה ויוהכ"פ ל"ש אף תשלומין וכנ"ל מ"מ הוקשו כל המועדים להדדי בסו"פ אמור עיין שם. ומ"מ שבועות עדיפא דמפקיע שבעה ועולה לו לעוד שבעה ומשא"כ בר"ה ויוכ"פ שרק מפקיע השבעה. וכ"ז לשיטת הרמב"ם, אך לשאר ראשונים אף ר"ה ויוכ"פ מפקיעים וגם עולים לו לעוד שבעה, דהוקשו לגמרי כל המועדים להדדי, וכפשטות סוגיין, וכדלהלן.

מקשה הריטב"א, דא"כ אף שבת יפקיע, ומביא מהירושלמי שמפרש דלכן אין שבת מפקיע, שהרי משה רבינו תיקן שבעה, ואם שבת יפקיע, לעולם לא יהיה שבעה. ובהכי אתי שפיר דאף דבפשטות רגל מבטל האבילות משום שמחה ובר"ה ויוהכ"פ י"ל דל"ש בהם טעם זה דשמחה (וכמו שהאריכו בזה האחרונים), ועכ"פ אינו "יום טוב" ביוהכ"פ. מ"מ הא חזינן מהירושלמי דאף שבת היה מבטל השבעה לולי שבטלה כל התקנה. (ואי בשבת יש שמחה עי' מש"כ לעיל י"ט. ד"ה משנה מפני וכו' ובהערות למסכת שבועות (ט' ב) ואכמ"ל). ושבת ודאי אינו "יום טוב". עיין שם.

1. רא"ש על מועד קטן פרק שלישי - סימן כח

אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב כהנא אמר שמואל פח"ז חובה נת"ר רשות פח"ז פריעת הראש חזרת קרע לאחריו זקיפת המטה פריעת הראש שמגלהו מעטיפה שלו נת"ר נעילת סנדל תשמיש המטה רחיצה בחמין רשות יכול לנהוג אותן ואין בהן משום אבילות הלכך חייב לנהוג אותן כמו בחול כיון דאינו נראה כאבילות אמר רבי יעקב א"ר יוחנן לא שנו שפריעת הראש חובה אלא שאין לו מנעלין ברגליו אבל יש לו מנעלין ברגליו מנעלין

מוכיחין עליו והוויא פריעת הראש נמי רשות ומסקנא דברים שבצנעה נוהג כגון כיסוי הראש ורחיצה בחמין ותשמיש המטה וכיוצא בהן נוהג בהן בצנעה דאמר' אביי אשכחי' לרב יוסף דפריס ליה סודרא ארישא א"ל לא סבר לה מר דאין אבילות בשבת אמר ליה הכי א"ר יוחנן דברים שבצנעה נוהג והאידינא דאין רגילות לילך יתף הוי נעילת הסנדל חובה ותלמוד תורה יראה דהוה דבר שבצנעה אבל לחזור הפרשה כיון דחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הצבור הוי כקורא את שמע ומותר ואם קראו את האבל לעלות לקרות בתורה צריך לעלות ואם נמנע הוי דבר של פרהסיא ושמעתי שר"ת ז"ל היו קוראים אותו בכל שבת שלישי ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת הרואה שאינו עולה יאמר שבשביל זה הוא נמנע מלעלות והוי דברים שבפרהסיא. ולענין שאילת שלום בשבת גרסינן בירושלמי (הלכה ה) מקום שנהגו לשאול בשלום אבילים בשבת שואלין כהדא דר' אושעיא רבה אזל לחד אתר חזיא אבליא בשבתא שאול בון א"ל איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומינו ודברים של צנעה נוהגין אף ברגל כדאמר בפ"ק דכתובות (דף ד.) כל אותן הימים הוא ישן בין האנשים וכו' מסייע ליה לר' יוחנן דאמר אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים של צנעה נוהג וימי החופה כמועד הוו:

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

שם. מה שנוהגים העולם לישב שבעה וחובשים על הראש רק יארמולקא לכאורה אינו כדון, דאע"ג שכתבו הפוסקים דבזה"ז אין נוהגים בעטיפת הראש, כיון שאנו בין הגויים ואין כאן כבוד למת, ואדרבה יצא מזה בזיון למת, אבל מ"מ צריך ללבוש מגבעת ולהשפילו קצת על המצח, דדין זה לא בטל וצריך לעשות כן, ועי' משכ"ב לעיל ט"ו. ולהלן. (וההיתר עי' עמק ברכה עמ' קמ"א).

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מועד קטן דף כד עמוד א

מנהגי אבילות בשבת שנשתנו בזה"ז עוד כתב הש"ך דהא דאמר שיעטוף הראש בכובע ויכסה יותר לצד העיניים, היינו דוקא בחול, אבל בשבת לא יוסיף בכיסוי. וקשה דמשמע בגמרא דבשבת מותר אם אינו כעטיפת הישמעאלים אם לא שנאמר דבזה"ז נשתנה וניכר בזה אבילות כשעוטף יותר לצד העיניים והוי פרהסיא. והנה עוד דבר יש שנשתנה בזה"ז. שכתב הרמב"ם שחייב לנעול סנדל בשבת, ומקשים הראשונים שזה נגד הגמרא דילן דקאמר שמואל שהוא רשות. ומתציים דדוקא בזמן חז"ל דלאו כולי עלמא עבידי דמסיימי מסאנייהו אין ניכר האבילות, אבל בזה"ז כולם הולכים עם מנעלים לכן אם אין הולך עם מנעלים ניכר האבילות.